

УДК 339.9

ТКАЛЕНКО С.І.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри європейської інтеграції
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС

Анотація. Досліджується функціонування єврорегіонів за участю України. Виділені особливості діяльності єврорегіонів в сучасних умовах взаємозближення з країнами ЄС. Проаналізована діяльність єврорегіонів Карпатський, «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут» та виявлені проблеми, які визначають неефективність та недостатність використання потенціалу транскордонного співробітництва.

Ключові слова: єврорегіон, транскордонне співробітництво, регіональна політика, стратегія розвитку, конкурентоспроможність.

Ткаленко С.И., кандидат экономических наук, доцент кафедры европейской интеграции, ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

ЕВРОРЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И ЕС

Аннотация. Исследуется функционирование еврорегионов с участием Украины. Раскрыты особенности деятельности еврорегионов в современных условиях взаимодействия со странами ЕС. Проанализирована деятельность еврорегионов Карпатский, «Буг», «Нижний Дунай», «Верхний Прут», и определены проблемы, которые определяют неэффективность и недостаточность использования имеющегося потенциала трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: еврорегион, трансграничное сотрудничество, региональная политика, стратегия развития, конкурентоспособность.

Tkalenko S.I., Ph.D. in Economics, Associate Professor of European Integration Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

EURO-REGIONAL COOPERATION UKRAINE – EU

Annotation. We investigate the functioning of the euroregions with the participation of Ukraine. The article shows the features of the activities of Euroregions in modern conditions of interaction with the EU. It analyzes the activities of the Karpatskiy euroregion, «Bug», «Nijniy Dunay», «Verchniy Prut» and identified challenges that determine inefficiency and insufficient use of the existing potential of cross-border cooperation.

Keywords: euroregion, cross-border cooperation, regional policy, development strategy, competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасний етап глобалізації світової економіки характеризується інтенсивними інтеграційними процесами, де одне з основних місць належить регіональному співробітництву. Враховуючи євроінтеграційний напрямок України зазначимо, що єврорегіональне співробітництво є пріоритетом соціально-економічного розвитку країни та складовою частиною державної політики сьогодні.

Поглиблення єврорегіонального співробітництва України та ЄС відкриє більші можливості для активізації діяльності в прикордонних регіонах, більш ефективному використанню ресурсного потенціалу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності цих регіонів та країни в цілому. Отже, обрана тема дослідження в умовах поглиблення інтеграційних процесів, підписання розширеної зони вільної торгівлі з ЄС та подальшої співпраці є актуальною і потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика даної теми є досить широкою і багатогранною. Питання дослідження регіонального, єврорегіонального, транскордонного співробітництва, їх різних організаційних форм та особливостей функціонування знайшли своє відображення у наукових працях багатьох вчених, зокрема відзначимо роботи Білої С., Луцької Н., Мікули Н., Романова В., Хом'юка К. та інших.

Метою дослідження є виявлення особливостей функціонування єврорегіонів за участю України для підвищення їх ефективності та конкурентоспроможності країни.

Виклад основного матеріалу. Державна стратегія регіонального розвитку України (Закон України «Про засади державної регіональної політики», 2015) визначає основні засади регіональної політики, в тому числі стратегічні цілі і напрями регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва.

Серед основних інструментів регіональної політики значна увага приділяється інтеграції прикордонних регіонів через двостороннє міжнародне співробітництво та створення єврорегіонів.

На сучасному етапі в Європі налічується, за різними джерелами, від 120 до 183 єврорегіони, однак деякі з них лише задекларували своє створення. Більшість єврорегіонів було створено у 90-х роках минулого століття і

активно продовжується їх формування в перші роки XXI століття. Основною ідеєю формування і функціонування єврорегіональних структур полягає у створенні організаційно-фінансової платформи для співпраці прикордонних територіальних громад.

У сучасних умовах глобалізації, за умов взаємозближення і взаємопроникнення економік виокремимо наступні особливості діяльності єврорегіонів:

- створення єврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи;
- правове регулювання на території кожного із членів єврорегіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить;
- керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати собою органи влади, що діють на території кожного з його членів;
- єврорегіони не діють проти інтересів національної держави;
- в своїй діяльності не підмінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їх членами (політичні особливості);
- в переважній більшості випадків єврорегіони охоплюють території, які мають спільне історичне минуле і навіть колись входили до складу однієї держави;
- також до складу єврорегіонів можуть входити й території, які у досить недалекому минулому мали так званий «спірний статус», тобто право володіння такою територією, що належала одній державі, оскаржувалося сусідньою, яка має з нею спільний кордон (історичні особливості);
- як правило, єврорегіони являють собою багатонаціональні території або регіони, де мешкають представники декількох етнічних груп. У багатьох випадках на територіях суміжних прикордонних регіонів мешкають представники досить чисельної національної меншини, яка репрезентує національну більшість країни, розташованої по інший бік кордону (особливості, пов'язані із національним складом прикордонних територій);
- території або регіони, які входять до складу єврорегіонів, є периферійними відносно адміністративних центрів своїх країн;
- для єврорегіонів характерна наявність спільних проблем транскордонного характеру, для розв'язання яких необхідне поєднання зусиль територіальних громад або органів влади держав-сусідів. Як правило, до таких проблем відносяться екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин;
- наявність чітко визначених спільних інтересів членів єврорегіонів, наприклад, у торгово-економічній площині з урахуванням місця регіонів – членів у міжтериторіальному розподілі праці, у галузі спільного розвитку туристичної діяльності, наданні взаємних послуг через державний кордон, створенні мережі співробітництва в сферах науки, освіти та культури. Універсальною сферою спільних інтересів для членів будь-якого єврорегіону є визначення спільної стратегії просторового розвитку [7].

Основні риси, які характеризуються єврорегіон наведені на рис. 1. Так до них варто віднести: географічні – єврорегіон розглядається як територія, що має конкретне географічне положення; політичні – частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон; адміністративні – єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон; функціональні – єврорегіон є формою транскордонного співробітництва [4].

Загалом єврорегіони є однією з найбільш поширених форм транскордонного співробітництва до яких долучена українська сторона. Згідно Закону України «Про транскордонне співробітництво» поняття «єврорегіон» являє собою організаційну форму співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [6].

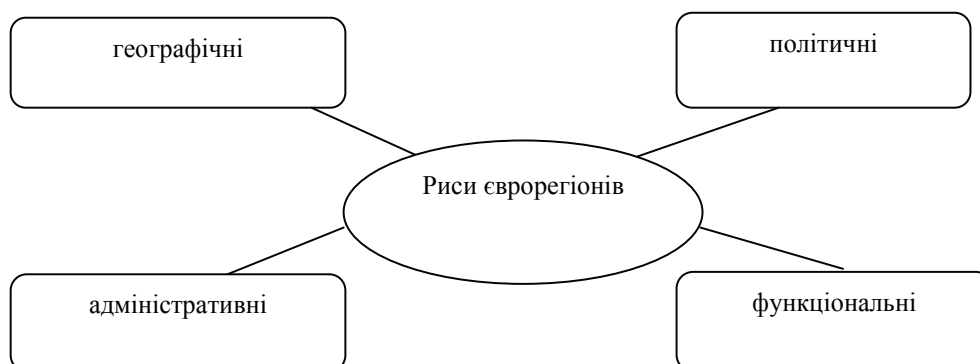

Рис. 1. Основні риси, які характеризують єврорегіон

Україна бере участь у створенні єврорегіонів з 1993 року. Участь в єврорегіонах сприяє розширенню взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва, дозволяє прикордонним адміністративним одиницям самостійно виходити на європейські структури для отримання технічної та фінансової допомоги для реалізації проектів транскордонного співробітництва, а також сприяє міжнародній інтеграції нашої держави.

Україна має сухопутний кордон із сімома країнами. Із 25 адміністративно-територіальних одиниць 19 є прикордонними. На 2014 рік Україна бере участь у десяти євро регіонів – Буг, Верхній Прут, Дніпро, Карпатський, Нижній Дунай, Слобожанщина, Донбас, Ярославна, Дністер та Асоціації «Чорноморський євро регіон», з них чотири євро регіони створені з країнами ЄС. (див. табл. 1).

Оцінюючи результативність функціонування євро регіонів за участі української сторони та враховуючи позитивний вплив на стимулювання регіонального розвитку в Україні, доцільно відзначити їх спеціалізацію на таких напрямках [3]:

- оптимізація процесів транскордонної міграції та товарообігу, реалізація спільних проектів щодо охорони навколишнього середовища. Успішний приклад – організація пункту пропуску «Варшавський міст», створення біосферного заповідника ЮНЕСКО «Прибузьке Полісся» (Євро регіон «Буг»);

Таблиця 1

Євро регіони за участю України (станом на 2014 рік)

Назва євро регіону	Дата створення	Країни євро регіону
Карпатський	14 лютого 1993	Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
«Буг»	29 вересні 1995	Україна, Польща, Білорусь
«Нижній Дунай»	14 серпня 1998	Україна, Молдова, Румунія
«Верхній Прут»	22 вересня 2000	Україна, Молдова, Румунія
«Дніпро»	29 квітня 2003	Україна, Росія, Білорусь
«Слобожанщина»	7 листопада 2003	Україна, Росія
«Ярославна»	24 квітня 2007	Україна, Росія
Асоціація «Чорноморський євро регіон»	26 вересня 2008	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Російська Федерація, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна
«Донбас»	29 жовтня 2010	Україна, Росія
«Дністер»	2 лютого 2012	Україна, Молдова

Джерело: Асоціація органів місцевого самоврядування Харківської області <http://association.kharkov.ua/>.

- охорона навколишнього середовища, інтеграція транспортної інфраструктури прикордонних регіонів у єдину мережу європейських транспортних коридорів, формування єдиного культурного простору на території Придунав'я, боротьба з організованою злочинністю, попередження та ліквідація наслідків техногенних катастроф. Успішний приклад – реалізація проекту «Придунайські озера», створення Інформаційно-аналітичного центру з прогнозування та запобігання повеням, заснування Агентства транскордонного співробітництва (Євро регіон «Нижній Дунай»);

- комплексний розвиток торговельно-економічних відносин; робота у напрямі забезпечення екологічної безпеки (включно із попередженням забруднень басейнів Дунаю, Пруту, Сірету, Дністра та Чорного моря, попередження/ліквідація наслідків промислових аварій і стихійних лих); розвиток прикордонної та транспортної інфраструктури; підтримка регіональних проектів у сфері науки, освіти, культури, туризму. Практичні результати для регіонального розвитку демонструє запровадження системи так званих дзеркальних транскордонних проектних пропозицій, що стосуються насамперед розбудови об'єктів прикордонної інфраструктури у «дзеркальному відображенні» (дороги, пункти пропуску на кордоні, транспортна інфраструктура) тощо (Євро регіон «Нижній Дунай», Євро регіон «Верхній Прут»);

Першим євро регіоном в Україні став Карпатський Євро регіон, який є міжрегіональною асоціацією на території постсоціалістичного простору (14 лютого 1993).

На сьогоднішній день Карпатський Євро регіон є одним із найбільших на Європейському субконтиненті (його площа – 154 тис. км², кількість населення перевищує 16 млн. осіб). До складу Карпатського Євро регіону входить 19 територіально-адміністративних одиниць прикордонних регіонів Польщі (Підкарпатське воєводство), Румунії (округи Сату Марє, Марамуреш, Бігор, Сучава, Зілаг, Ботошані і Харгіта), Словаччини (Пряшівський та Кошицький краї), України (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька області) і Угорщини (області Боршод-Абауй-Земплайн, Гайду-Бігар, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег та міста з обласним статусом Ніредьгаза, Мішкольц, Дебрецен, Егер). Євро регіон «Карпати» входить до Асоціації європейських прикордонних регіонів.

За часи існування «Карпатського Євро регіону» в його рамках здійснено низку проектів транскордонного характеру. У рамках програм сусідства «Україна-Словаччина-Угорщина» фінансуються такі проекти від Закарпатської області а саме: «Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса», «Чиста вода», «Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики», «Покращення транскордонного автомобільного руху через будівництво об'їзної дороги навколо м. Берегово». В рамках даної програми в області спільно з угорськими партнерами реалізується 6 проектів. Серед них – створення інформаційно-туристичних центрів у містах Берегово та Ужгород; розробка та впровадження транскордонної програми медико соціальної реабілітації на базі обласної дитячої клінічної лікарні; розробка комплексного українсько-угорського підходу до спільних протиповодкових заходів; дослідження стану використання біомаси в прикордонному регіоні.

Наступним транскордонним об'єднанням став Євро регіон «Буг», який був створений як результат підписаної угоди у м. Луцьку (Україна) 29 вересні 1995 року.

Засновниками Єврорегіону стали Волинська область, Люблінське воєводство Республіки Польща та Брестська область Республіки Білорусь. У якості асоційованих членів у складі української сторони 12 травня 2000 року до Єврорегіону «Буг» було прийнято Жовківський та Сокальський райони Львівської області України.

В основі діяльності даного Єврорегіону повинна стати взаємовигідна економічна співпраця, яка включає створення технічної інфраструктури (мережа доріг, прикордонних пунктів пропуску, телекомунікаційних систем), забезпечення сприятливих умов для розширення підприємництва (заснування банків, спільних торгово-промислових палат, створення банку даних тощо), а також формування культури ведення бізнесу через впровадження нових типів управління економікою, нових форм співробітництва з кінцевою метою застосування передового західного досвіду.

Пріоритетами стратегії розвитку Єврорегіону «Буг» є: розбудова кордонів і облаштування прикордонної інфраструктури; реконструкція існуючих та будівництво нових автомобільних доріг; спорудження супутніх об'єктів транспортної інфраструктури; реалізація природоохоронних заходів на прикордонних територіях; проведення соціально орієнтованої діяльності, спрямованої на забезпечення прав та інтересів найбільш вразливих верств населення; створення бази даних з метою розповсюдження різнопланової інформації про регіон; формування сприятливого бізнес-середовища через розширення мережі спеціалізованих інституцій.

Єврорегіон «*Нижній Дунай*» створений 14 серпня 1998 року. До складу Єврорегіону входять Одеська область (Україна), повіти Галац, Тульча, Бреїла, (Румунія), райони Кагул та Кантемір (Республіка Молдова). Створення Єврорегіону «*Нижній Дунай*» мало на меті вирішення наступних завдань: досягнення гармонійного і збалансованого розвитку економіки; вирішення проблем у сфері охорони навколишнього середовища; забезпечення відповідного рівня зайнятості і соціального захисту населення; розвиток транспортної інфраструктури; формування єдиного культурного простору в Придунав'ї; попередження і ліквідації наслідків стихійних лих і техногенних катастроф.

22 вересня 2000 року в румунському місті Ботошани підписано Угоду про утворення Єврорегіону «*Верхній Прут*», а у зв'язку з територіально-адміністративними змінами 15 жовтня 2003 року у Республіці Молдова членами Єврорегіону «*Верхній Прут*» стали: Ботошанський повіт Румунії; Сучавський повіт Румунії; Чернівецька область України; Івано-Франківська область України; Єдинецький район Республіки Молдова; Фалештський район Республіки Молдова; Глоденський район Республіки Молдова; Окницький район Республіки Молдова; Ришканський район Республіки Молдова; Бричанський район Республіки Молдова.

Партнерами Єврорегіону стали федеральна земля Карінтія (Австрія); округ Швабія (Німеччина); департамент Майєнн (Франція); воєводство Шльонськ (Республіка Польща); воєводство Лодзь (Республіка Польща).

Метою створення Єврорегіону «*Верхній Прут*» є розширення існуючих субрегіональних зв'язків та сприяння подальшому розвитку транскордонного співробітництва адміністративно-територіальних одиниць держав-засновників, окремих міст тощо, а також розбудова нових механізмів міждержавного співробітництва та безпечний сталий (самовідтворюючий) розвиток регіону в рамках інтеграції до сучасного загальноєвропейського процесу.

Серед основних завдань єврорегіону є такі: розвиток і вдосконалення торговельних і економічних відносин; розробка нових проектів співробітництва; розвиток і спільне впровадження передових технологій; практична реалізація сучасних механізмів заходів загальноєвропейської безпеки; пошук нових моделей розвитку національних інфраструктур, в які були би включені енергетичні системи, транспортні та комунікаційні мережі; розробка спільної політики в галузі техногенно-екологічної безпеки; запобігання забрудненню басейнів Дунаю, Дністра та Чорного моря; попередження та ліквідація наслідків промислових аварій та стихійних лих; збільшення екологічно чистих виробництв; активізація та гармонізація діяльності у сферах науки, культури, освіти, спорту, розвитку національних меншин, молодіжної політики; модернізація системи охорони здоров'я населення; розвиток рекреаційної діяльності та туризму.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Проведене дослідження показало, що на сьогоднішній день потенціал регіонального співробітництва України та ЄС задіяне недостатнім чином. Так, за участю українських областей єврорегіони («*Карпатський*», «*Буг*», «*Верхній Прут*» та «*Нижній Дунай*»), порівняно із іншими аналогічними структурами у ЄС, недостатньо використовують потенціал транскордонного співробітництва для нівелювання впливу периферійного розміщення на соціально-економічний розвиток прикордонних територій, підвищення конкурентоспроможності їх економік та покращення життєвого рівня мешканців. Крім того, єврорегіональні структури за участю областей України і досі не стали організаційно-фінансовою платформою координації транскордонного співробітництва в системі регіонального менеджменту, як це притаманно країнам ЄС.

Ці проблеми проявляються у низці аспектів [1]:

1. Спостерігається низький рівень впливу єврорегіонів на активізацію транскордонного співробітництва та соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів порівняно з суміжними територіями сусідніх країн, що насамперед зумовлене різними організаційними підходами до формування єврорегіональних структур.

Всі єврорегіони на кордоні з ЄС за участю українських областей створені обласними органами влади, а громади, на території яких функціонує єврорегіон, фактично залишаються осторонь від їх активної діяльності. Лише у Карпатському єврорегіоні з 2007 р. працює Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна», членами якої є 63 організації, і яка поставила роботу в єврорегіоні на аналогічному до країн ЄС рівні.

2. Дотепер залишаються невизначеними місце та роль євро регіонів у системі регіонального менеджменту, що зумовлює високий рівень суб'єктивізму у прийнятті управлінських рішень щодо вирішення спільних проблем транскордонних регіонів та запобігання поглибленню асиметрії розвитку у транскордонному просторі.

Проблемним питанням залишається невизначеність механізмів взаємодії та розподілу повноважень між інституціями держави та регіону, які взяли на себе зобов'язання щодо організаційної, фінансової та правової підтримки транскордонного співробітництва, що не відповідає сутності співробітництва і гальмує його.

3. Низький рівень використання потенціалу транскордонного співробітництва у прикордонному соціально-економічному розвитку і підвищення конкурентоспроможності регіонів.

4. Недоотримання фінансової підтримки з міжнародних фінансових структур, зокрема ЄС, зниження показників життєвого рівня мешканців українського прикордоння, порівняно із сусідніми територіями, що зумовлені низькою активністю громадянського суспільства у вирішенні власних проблем і проблем громади (українською стороною подається лише 10-30 % від кількості заявок, які подаються сусідніми країнами ЄС).

5. Підвищений рівень впливу ресурсів у більш продуктивне середовище зумовлює подальшу деградацію периферійних територій в Україні та знижує регіональну безпеку. Відсутність почуття безпеки щодо ведення бізнесу з однієї сторони і заохочувальна політика урядів сусідніх країн, зокрема, шляхом введення картки поляка, угорця, видачі паспорта румуна, шопінг-віз Словаччини та Польщі, спрощення вступу до вищих навчальних закладів, сприяння легальному працевлаштуванню з іншого боку стимулює активне населення і молодь до транскордонної міграції.

6. Нерозвиненість механізмів транскордонної взаємодії суб'єктів господарювання, що зумовлює розвиток корупційних схем та кримінальних ситуацій. Основною функцією євро регіонів є інформування населення щодо правил життєдіяльності у транскордонному просторі.

Стратегічні орієнтири державної політики у напрямі підвищення ефективності організаційно-економічного забезпечення євро регіонального співробітництва України та ЄС мають бути спрямовані на:

- визначення місця та посилення ролі євро регіонів в системі державного та регіонального управління;
- розвиток інституційного забезпечення транскордонного співробітництва;
- забезпечення державної підтримки діяльності євро регіонів;
- реалізацію заходів, спрямованих на підвищення регіональної безпеки у транскордонному просторі, зменшення впливу ресурсів.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка «Щодо підвищення ефективності організаційно-економічного забезпечення євро регіонального співробітництва України та ЄС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1229/>.

2. Асоціація органів місцевого самоврядування Харківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://association.kharkov.ua/>.

3. Біла С.О., Романова В.В. Карпатський євро регіон як чинник європейської інтеграції України // Стратегічні пріоритети. – 2013. – №3 (28). – С. 78–88.

4. Бусыгина И. М. Настоящее и будущее «Европы регионов» (проблемы европейского регионализма) // Мировая экономика и международные отношения. – №9. – 2005. – С. 78–86.

5. Закон України «Про засади державної регіональної політики» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015 – № 13, ст.90 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

6. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.04, N 45, ст. 499.

7. Хом'юк К. Євро регіон «Буг» як модель розвитку прикордонного співробітництва: здобутки, проблеми та перспективи // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів / За ред. С. Максименка, І. Студеннікова. – Київ, 2000. – С. 72.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2015